

Stichting „Het Limburgs Landschap”

OPGERICHT 31 JULI 1931

TERUGBLIK OP HAAR WERK

door

D. C. VAN SCHAIK

Zonder aan de schoonheid van andere delen van ons land iets te kort te doen, mogen we zeggen, dat Limburg, wat landschaps- en natuurschoon betreft, een rijk gezegende provincie is, waarvoor in de eerste plaats helaas ook geldt het „let op uw saeck"! Ook hier doen zich immers aan alle zijden de invloeden gelden van de ontwikkeling van het verkeer en het economische leven met zijn steeds toenemende eisen. Daarbij komt, dat de delen, waarin de provincie door de natuurlijke en geografische ligging en door de loop van de Maas is verdeeld, ieder voor zich betrekkelijk klein zijn. Dit geldt zowel voor het smalle gedeelte van Noord-Limburg, voor de delen van Noord- en Midden-Limburg, welke door de Maas in tweeën gedeeld zijn, met aan de oostzijde de smalle strook tussen de Maas en de Duitse grens, als voor het nooit volprezen Zuid-Limburg, dat in zijn geheel maar klein is. Het laatste maakt door de aanwezigheid van de mijnindustrie en andere industrieën een economische ontwikkeling door, welke een ingrijpende invloed op het landschap uitoefent.

Onder al onze provincies heeft Limburg, wat het landschap betreft, steeds een eerste plaats ingenomen, waaraan Zuid-Limburg met zijn uitzonderlijk karakter ten aanzien van de bodemgesteldheid, een belangrijk deel heeft bijgedragen. Aan de andere kant heeft Limburg op de roem van Zuid-Limburg wel enigszins geteerd, omdat de landschapswaardering ten dele op dat uitzonderlijk karakter van deze streek was gebaseerd. De hoge heuvels met hun steile hellingen, de zich scherp aftekenende rivier- en beekdalen, de verre uitzichten, de massale rotswallen, het grote aantal kastelen en de merkwaardige ruïnes, het rijke leven van dieren en planten, deze opsomming alleen reeds toont in vol-

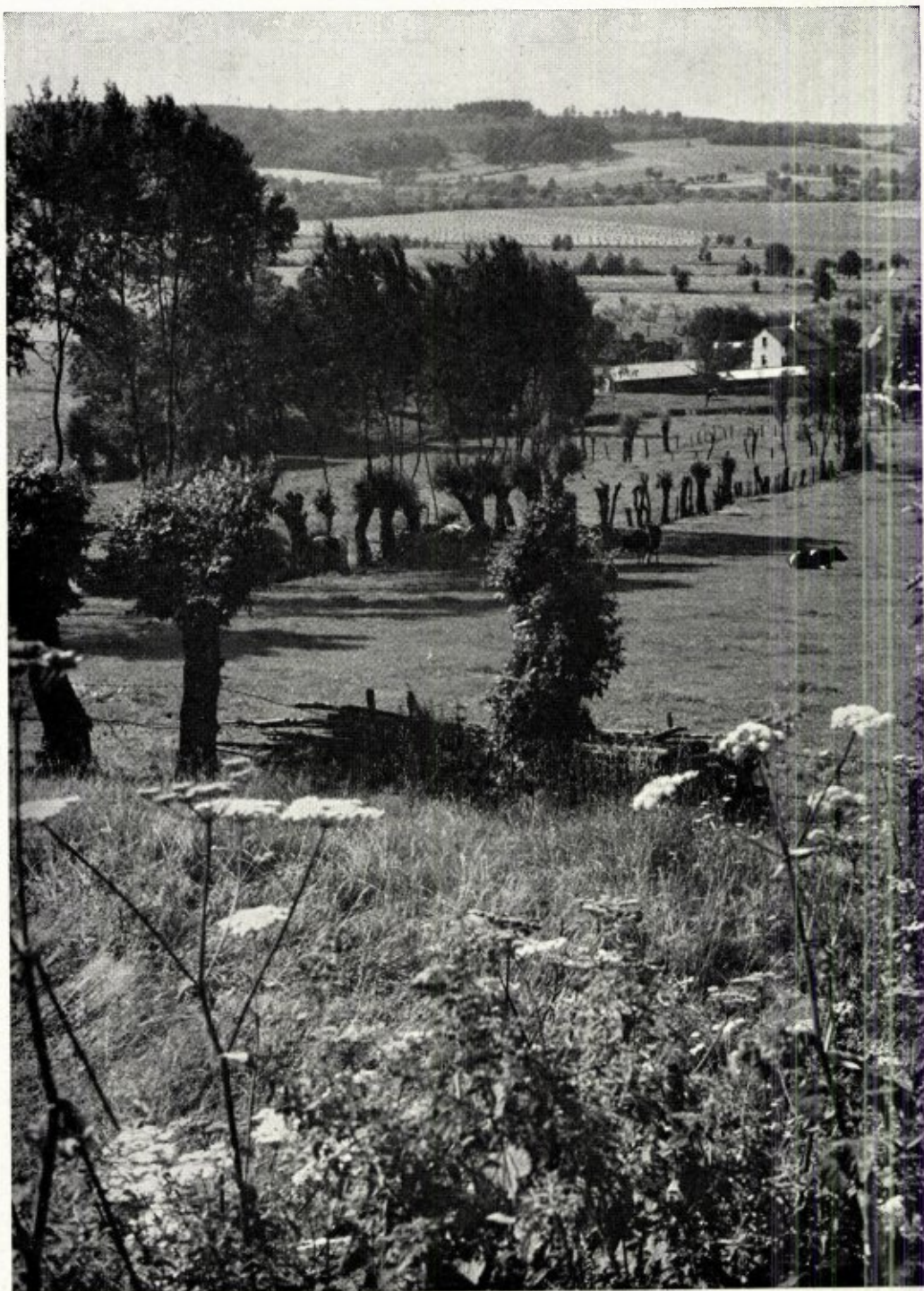
doende mate aan, hoeveel Zuid-Limburg te bieden heeft.

Deze grote rijkdom bergt echter wel enkele gevaren in zich. Aan de ene kant kan daardoor onwillekeurig de waardering voor de andere provinciedelen, Midden- en Noord-Limburg, en die voor het vlakkere landschap in het algemeen in het gedrang komen. Bepaald uitgestrekte bosgebieden heeft Zuid-Limburg door zijn bodemgesteldheid, welke tot vrij intensieve ontginning heeft geleid, niet en ondanks de opvallende begroeiing van de hellingen, wordt hetgeen er aan vrije natuur en wildernis is, licht overschat. Het zijn namelijk in hoofdzaak die hellingen, welke de natuurgebieden herbergen en helaas, ook daarop heeft de behoefte van de economische belangen zich gericht.

De Maas vormt in Midden- en Noord-Limburg meer het centrum van de streek dan in Zuid-Limburg. Het rivierlandschap geeft op tal van plaatsen door de vele populieren zijn bekooring aan dit gebied. De slechts een weinig hoger gelegen bosgebieden vindt men in de noordelijker delen op de zandgronden, welke verder van de rivier afliggen of in de nog verder gelegen Peelgebieden.

In Midden-Limburg liggen nog uitgestrekte bos- en heideterreinen, veelal met hun mooie vennen, in de streek ten oosten van de lijn Sittard—Roermond voornamelijk onder Melick en Herkenbosch en Vlodrop. Het Munningsbos bij Posterholt mag hier zeker als een van de mooiste bossen van Limburg worden genoemd.

Ten westen van de Maas is er het daar te vinden bekenlandschap, waarvan de valleien zich door de geringe hoogteverschillen slechts flauw in het terrein aftekenen en door normalisatie van de beken veel van hun oorspronkelijk

ZUIDLIMBURGS LANDSCHAP

Foto F. Lahaye

natuurschoon hebben verloren. Toch mag ook hier het gebied van de Leubeek en Zelsterbeek bij Nunhem wel als een buitengewoon mooi natuurmonument worden aangeduid.

Meer naar het westen tot nabij de Brabantse grens, liggen hier en daar nog de mooie overblijfselen van het eens zo verlaten Peelgebied, met vennen en plassen, die een rijk natuurleven herbergen. Van de echte Peel, met zijn verveningen en vogelrijkdom is nog de uitgestrekte Ospelse Peel als een natuurreservaat veiliggesteld. Nabij Weert, dat aan de westzijde een mooie bosrijke omgeving heeft, zijn ook nog zandverstuivingen, die aan de ongerepte natuur herinneren.

Rondom Weert is de benutting van de bodem voor cultuurgrond zeer omvangrijk geworden, al is het landschap nog mooi gesierd met hier en daar kleinere bossen, boomgroepen en ruigten.

Het cultuurgebied is in noordelijke richting uitgestrekter, zodat Noord-Limburg daar op sommige plaatsen wel wat meer eentonige vlakten vertoont, maar voor wie het land nader leert kennen, biedt dit toch zeer vele verrassingen en ongerepte schoonheden. Beekvalleien, bossen en zandverstuivingen en vooral ook de oude Maasarmen geven hier een ongekende afwisseling. Waar eens een wild stromende rivier een en al beweging en actie ten toon spreidde, is nu een stil en idyllisch landschap met rustige wateren ontstaan, waarin de natuur als 't ware de schatkamers harer schoonheden heeft opengezet. Hierop kunnen we de woorden van Max Eastman toepassen, die in zijn lofzang over het landschap van Guatemala schreef in „Report on Paradise“:

„Het mag dan niet de hemel zelf zijn, maar er is niets op aarde, waarmee ge het kunt vergelijken. Hier worden verhevenheid en liefelijkheid als 't ware in Uw ziel uitgegoten in een enkele aanblik, welke U geheel uit deze wereld omhoog heft. Geen menselijke problemen doen meer ter zake, ge zijt boven goed en kwaad verheven...”. En, inderdaad kan men in het landschap van Limburg op vele plaatsen en onder de meest verschillende omstandigheden van tijd en weer, altijd opnieuw zulke verheven indrukken opdoen, wanneer men zich maar openstelt voor de wonderen van natuur en schepping. Heeft men zulke momenten van bewondering beleefd, dan zal men later bemerken,

dat daarvan veel meer uitgaat dan alleen de herinnering aan iets uiterlijk schoons; het zijn onze gedachten, de werkingen van de geest, die de onder velerlei omstandigheden opgedane ervaringen en indrukken verwerkt hebben tot een blijvend en waardevol bezit, soms voor heel het leven in het geheugen gegrift. Het is goed, dat men zich in verband met natuurgenieet en -bewondering bewust wordt, wat indrukken en herinneringen voor de mens in zijn leven hebben te betekenen, iets wat heus niet alleen is weggelegd voor idealisten, waarvoor de natuurbeschermers wel eens worden uitgemaakt. Het moge een aansporing zijn om vooral ook de jeugd van jongs af aan eerbied, bewondering en liefde voor de natuur en het landschap, zelfs in de voor ons „gewoonste” uitingen, bij te brengen.

Maar, laten we na deze overpeinzingen aan de stille wateren van Noord-Limburg ten westen van de Maas, ook de andere zijde van de Maas in onze beschouwingen opnemen. Daar heeft de provincie wel een vreemde vorm in het langgestrekte stuk tussen Well en de Gelderse grens. Naar de natuur mogen wij daar het zuidelijker deel ten oosten van de Maas tot Venlo wel bijrekenen. Landschappelijk is deze streek van een ongeëvenaarde schoonheid. Zowel direct langs de rivier, waar het land reeds lang voor wei- en bouwland in cultuur gebracht is, als in het bosrijke deel ten oosten van de rijksweg, waar ook veel heuvels en heideterreinen te vinden zijn, is er een steeds afwisselende rijkdom aan landschapsschoon en natuurmonumenten. Het Zwarte Water bij Venlo, de Ravenvennen en omliggende bossen, de bossen bij Arcen, het Gelders Kanaal, de Looierheide, het Pikmeewenwater, een opsomming van gebieden, die culmineert in de gemeenten Ottersum en Mook-Middelaar, waar de prachtige heuvelrug van St. Jansberg tot Mookerheide de provincie Limburg op waardige wijze doet aansluiten bij het onvolprezen Gelderse landschap.

Wanneer men zich, bij al de schatten, welke de provincie Limburg heeft te bieden, en waarvan in het voorgaande maar enkele facetten zijn belicht, er rekenschap van geeft, wat er hier eens op natuurgebied werd gevonden, dan slaat iemand toch wel de schrik om het hart, want er is al zoveel verloren gegaan, dat de vrees, dat dit nu in versneld tempo zal doorgaan, niet ongegrond is. Immers in de laatste honderd jaren is er al ongeveer drie kwart van de woestfe

Zuid-Limburg

Foto F. Lahaye

gronden verdwenen...

Het is dan ook begrijpelijk, dat het zelfs in Limburg nodig werd, dat het resterende natuurschoon in bescherming werd genomen tegen schaden, welke het door de snelle ontwikkeling van het economisch leven konden worden toegebracht. Daarmede werd dan tevens een voor de samenleving evenzeer noodzakelijke mogelijkheid voor recreatie gered.

Belangstelling voor het natuurleven en de schoonheid van het landschap en al wat daarin te bewonderen viel, was er in Limburg zelf zeer zeker; getuige de bloei van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, dat wel is waar in hoofdzaak de natuurwetenschappelijke waarden tot hun recht deed komen, maar, waar die waarden en de belangen van het landschap gevaar liepen, voor de bescherming ervan meer-

malen op de bres sprong.

Waar in ons land sedert 1905 de landschapsbescherming als taak van particuliere aard was ter hand genomen door de oprichting van de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, heeft zich daarna in de twintiger jaren de behoefte doen gevoelen om, waar gewestelijke of plaatselijke landschapsbelangen beter door gewestelijke organisaties gediend konden worden, daarvoor afzonderlijke stichtingen op te richten. De genoemde vereniging, kortweg ook wel Natuurmonumenten genaamd, heeft daartoe, op initiatief van haar stuwende voorzitter, wijlen Mr Dr P. G. van Tienhoven, zelf krachtig medegewerkt en zo werd in 1927 als eerste provinciale organisatie de Stichting Het Utrechtsche Landschap opgericht. Binnen tien jaren zijn toen alle andere provincies gevolgd, waaronder de Stichting Het Limburgs Landschap in 1931.

De oprichting ervan had plaats op 31 juli 1931, nadat op 20 juni van dat jaar te Maastricht een oproep tot de stichtingsvergadering was uitgegaan, waartoe men gekomen was doordat de heer van Tienhoven in Mr W. Baron Michiels van Kessenich een goede promotor had gevonden om tot de oprichting van de door hem begeerde stichting te komen. De toenmalige Commissaris der Koningin in Limburg, Mr E. O. J. M. Baron van Hövell tot Westerfliet werd bereid gevonden om het voorzitterschap op zich te nemen en in het eerste dagelijks bestuur namen voorts zitting de heren J. M. H. F. J. Baron de Weichs de Wenne, burgemeester van Wanssum en Dr H. J. Beckers te Beek.

Het is aardig om hier iets over de aanleiding tot de oprichting der stichting in herinnering te brengen, zoals dit door de heer van Tienhoven werd gevonden in de bedreiging van een van Limburgs mooiste natuurmonumenten, de Boshuizerbergen nabij Venray en nog wel een bedreiging van rijksweg! Baron de Weichs de Wenne heeft deze herinnering weergegeven in het gedenkboek van de stichting Het Limburgs Landschap, in 1956, bij gelegenheid van de herdenking van het 25-jarig bestaan uitgegeven. Deze herinnering luidt als volgt:

„Was het, omdat hetgeen de mens in ruime mate bezit, door hem vaak niet naar waarde wordt geschat, of was het omdat de beschaving soms met de techniek geen gelijke tred weet te

houden, dat „te bevoegder plaatse” in de twintiger jaren het besluit werd genomen om bij wijze van werkverschaffing de Boshuyzerbergen in de gemeente Venray, een der mooiste en merkwaardigste natuurmonumenten van Noord-Limburg, te laten egaliseren.

De Boshuyzerbergen zijn zandverstuivingen, „Wanderdünen” zeer grillig van vorm met afwisselende begroeiing, tussen de heide en het helmgras, van eigenaardig gevormde vliegdenen, eiken-, berken-, hulst- en vooral jeneverbessenstruiken.

Indien het plan inderdaad uitgevoerd zou worden, had dit het verlies van een zeldzaam stuk natuurschoon, van een belangrijk recreatie-terrein betekend, terwijl te verwachten was, dat na versterking der bodemstructuur er nimmer een behoorlijk dennenbos kon groeien.

Het was louter aan een toeval te danken, dat de plannen tijdens de voorbereidende werkzaamheden in het terrein, ruchtbaar werden en ter kennis kwamen van personen, die in het behoud van het natuurschoon belangstelden.

Een Limburgs Landschap bestond er toen nog niet om bij een dergelijk geval in de bres te springen. Onder deze omstandigheden bleef niets anders over dan de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten te alarmeren. Nauwelijks had haar voorzitter, Mr P. van Tienhoven, het S.O.S. vernomen, of hij was reeds ter plaatse, om de situatie op te nemen en een groot aantal prachtige foto's te maken. Enkele dagen later werd in de 2e Kamer der betrokken Minister door een bestuurslid der vereniging over het geval geïnterpelleerd. In zijn antwoord gaf deze te kennen, dat hij de betekenis van het terrein als natuurschoon moest betwijfelen, aangezien door zijn dienst reeds lang werd uitgekeken naar een, vooral met de steeds zeldzamer wordende jeneverbessen begroeid heideveld, ten einde dit in ongeschonden staat te bewaren. Toen werden de door den heer van Tienhoven genomen foto's, bij wijze van replek naar de regeringstafel gebracht. Tableau! Nog dezelfde dag bereikte de instantie, die het aanging, een telegram, waarbij verdere werkzaamheden om in de toestand der Boshuyzerbergen verandering te brengen, werden verboden”.

In de eerste jaren van haar bestaan was de stichting financieel nog niet voldoende draagkrachtig, zodat aan het daadwerkelijk preventief

optreden en beschermen door aankoop van bepaalde terreinen, waarvoor de gelegenheid tot aankoop zou bestaan, nog niet kon worden gedacht. En toch gebeurde er al veel, dat aan het landschapsschoon ten goede kwam. Het was op suggestie van Baron Michiels van Kessenich, dat Gedeputeerde Staten van Limburg de nieuwe stichting om advies vroegen inzake de aanvragen voor het plaatsen van reclameborden, waarvoor reeds sedert 1919 een provinciale verordening bestond, welke echter tot het begin der dertiger jaren niet werd toegepast. Er is toen in de jaren 1935 tot 1939 heel wat werk verzet om tot een beperking van de ontsierende reclame in het gewest te komen en een regelmatige toepassing van de verordening te verkrijgen. Wie thans de provincie doortrekt, zal moeten erkennen, dat de handhaving van de verordening sindsdien een goede uitwerking heeft gehad. Van ontsierende reclame buiten de bebouwde kommen der gemeenten is nauwelijks meer sprake. In de genoemde periode zijn door dit werk van de stichting op vele plaatsen, niet het minst bij de gemeentebesturen, de ogen voor de schoonheid van het landschap en de noodzakelijke bescherming daarvan, opengegaan en is er dus voor het werk van de stichting een grote goodwill gekweekt.

De stichting kon sterker tot de buitenwereld gaan spreken, door het veiligstellen van bepaalde objecten door aankoop en in de loop der jaren heeft de stichting op dit gebied ook haar sporen verdiend, wat alleen mogelijk was door de medewerking van zeer velen, zowel van particulieren als van instellingen en bedrijven,

Watermolen bij Neer

Zandverstuiving bij Lomm (gem. Bergen)

daarbij sterk geruggesteund door de hulp van het Rijk (ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen), de Provincie en de Gemeenten, in de vorm van toegekende subsidies. Dankbaar mag hier ook gedacht worden aan de medewerking en de hulp, welke op verschillende wijzen van het Staatsbosbeheer werd onderhouden.

Wij laten hier in chronologische volgorde een beschrijving volgen van de in al die jaren verworven eigendommen. Dit zijn er thans tien, waarvan één in erfpacht. Het zijn zeer verschillende objecten, te danken aan de omstandigheden, waaronder deze toevallig in aanmerking voor aankoop konden komen. Al moet nog steeds een ernstig beroep gedaan worden op belangstellenden, de stichting te steunen door lidmaatschap of donateurschap, event. bij gelegenheid van het aankopen van bepaalde grotere objecten, is de ontwikkeling van de stichting gelukkig van dien aard geweest, dat er telkens weer aan aankopen kan worden gedacht.

DE HEIMANSGROEVE.

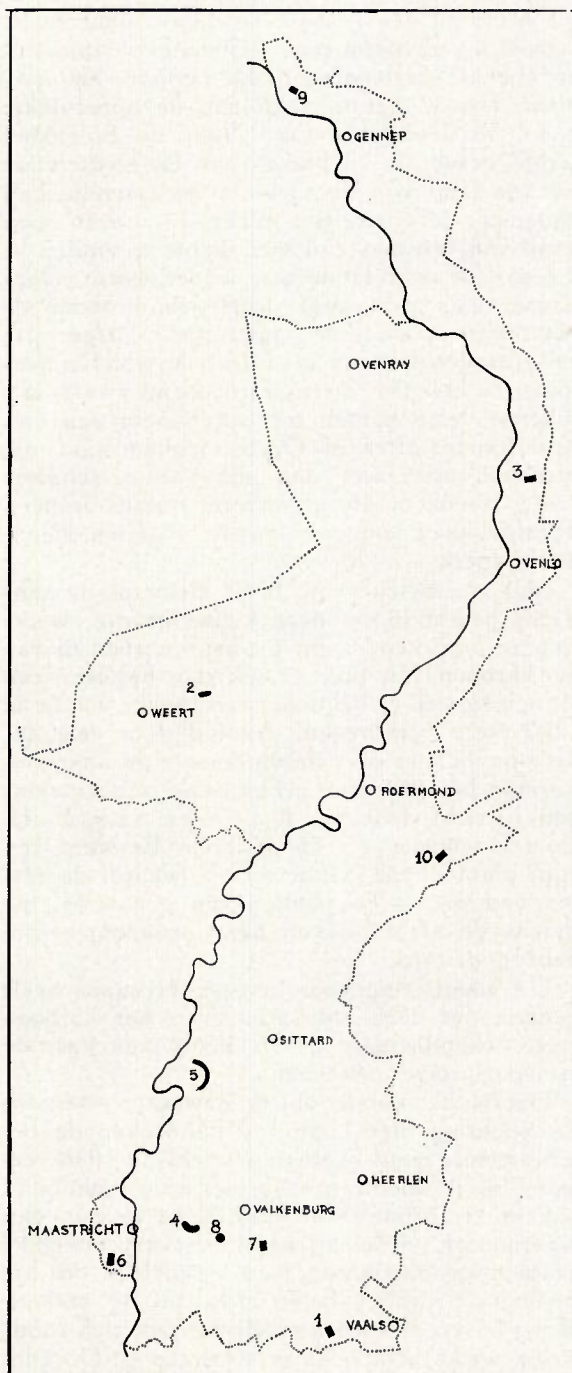
In zijn boek „Uit ons Krijtland”, dat in 1911 verscheen en voor jongeren was bestemd, maar door ouderen even graag werd gelezen, heeft E. Heimans de omgeving van Epen beschreven naar aanleiding van een in het jaar tevoren gemaakte vacantiereis. Het is een boek, dat met zeer veel liefde voor de natuur werd geschreven en waarin de bodem en alles wat daarop valt waar te nemen in de streek tussen Epen en de Belgische grens, uitermate goed

onder de loupe genomen is. Ook aan de geologie heeft hij een ruime plaats ingeruimd en zo verteld hij uitvoerig over het steenkooltijdperk en hoe het gesteente uit die periode, het karboon, hier in het Geuldal aan de oppervlakte komt. In een hoofdstuk „Naar de Steenkool Grot” beschrijft hij hoe er aan de rechterzijde van de loop van de Geul in de heuvelhelling onder het geboomte een smalle, van boven open gang van een meter of vier diepte te vinden is, die aan de achterzijde wat wijder wordt. Deze kleine open grot gaat deels schuil onder de plantengroei, maar er liggen stapels afgestorte en gebroken leisteen in. De steile wanden vertonen de kolenlei, die zich glimmend zwart, met scherpe verse kanten tot een hoogte van vier of vijf meter aftekent. Op een leiplaat vindt hij, ofschoon niet meer dan een vliesje, schilfers echte steenkool en in andere stukjes leisteen de afdrukken van plantenresten uit het steenkooltijdperk.

Met zijn beschrijving heeft Heimans de aandacht gevestigd op deze kleine groeve, welke zich zo uitstekend leent tot het waarnemen van het karboon. Hij vindt er ook voor het eerst een marien fossiel, een *Brachiopode*, welke vondst in 1912 werd beschreven, gevolgd door vele andere publicaties over de vindplaats en haar omgeving. In 1924 zijn geologische onderzoeken verricht door W. J. Jongmans, F. H. van Rummelen en anderen. Er werd een zgn. plantenbank aangetroffen, waarin de resten van dieren en planten zijn gevonden, die tijdens de afzetting van het steenkoolgebergte hebben geleefd.

Uit waardering voor hetgeen Heimans heeft gedaan om deze ontsluiting van het karboon meer bekendheid te geven, heeft men haar de Heimansgroeve genoemd.

Het is het eerste object geweest, waarnaar de Stichting Het Limburgs Landschap de beschermende hand heeft uitgestrekt; in 1936 verwierf zij de kleine groeve met enig omliggend terrein, ter grootte van 0.29.70 ha in erfpacht, waarna ook de helling naast de oorspronkelijke grotachtige ontsluiting werd vrijgelegd om het geologisch profiel beter zichtbaar te maken. Hoog boven de mariene bank bevindt zich zandsteen, welke plaatselijk grofkorrelig is. Doordat dit gesteente, waarin ook mariene fossielen voorkomen, voor bouw materiaal geheel onbruikbaar was, is de groeve met haar omgeving voor

Bezittingen van de Stichting „Het Limburgs Landschap“

het nageslacht behouden gebleven. De geologische aantrekkelijkheid van deze karbonaat-sluiting wordt geaccentueerd door het duidelijk zichtbaar zijn van zandsteen- en leisteenlagen, die uit hun oorspronkelijk horizontale stand zadelvormig zijn opgedrukt.

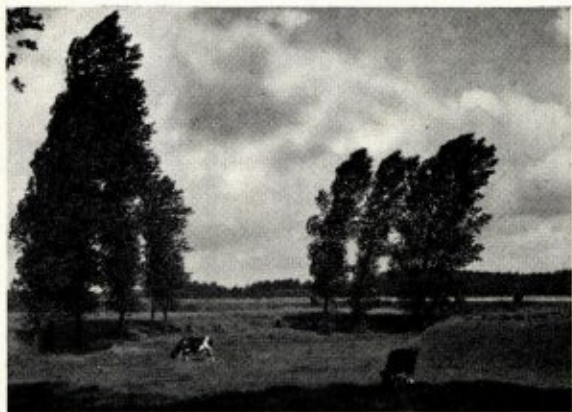
De groeve, welke ongeveer $2\frac{1}{2}$ km ten zuidoosten van Epen is gelegen, ligt in de gemeente Vaals, in de nabijheid van de hoeve „Bellet“ in de buurtschap Cottessen, enkele honderden meters van de Belgische grens.

HET SARSVEN.

Het heeft nog tot 1941 geduurd, dus toen de stichting al 10 jaar bestond, voordat het mogelijk was een geheel eigen bezit te verwerven. Toen kon namelijk het Sarsven onder de gemeente Nederweert, ongeveer 3 km ten zuidoosten van dit dorp gelegen, worden aangekocht. Dit ven heeft oorspronkelijk, nog tot in het midden van de vorige eeuw, als open water, temidden van de uitgestrekte heidevelden gelegen. Geleidelijk is het karakter echter veranderd door de ontginningen rondom en de verandering van de waterstand. Reeds in 1930 was het ven geheel door de ontginningen ingesloten. Er was toen al gedurende een tiental jaren een grote verandering gekomen in de oeverbegroeiing, doordat het riet zich meer ging ontwikkelen, dat thans het ven met een zeer brede zoom omgeeft.

De oppervlakte van het gehele ven bedraagt ca 15 ha, waarvan 11.29.70 ha in het bezit van de stichting zijn gekomen. In de onmiddellijke nabijheid bevindt zich aan de noordoostzijde het grote moerasven „De Banen“, dat er eigenlijk één geheel mede vormt. Het Sarsven is een moerascomplex, dat is ontstaan in een der laagten van de zandafzettingen van het midden-terras van de Maas. Het is een der weinige

1. De Heimansgroeve (erfpacht)
2. Het Sarsven
3. De Ravenvennen
4. De Bemelerberg
5. De Wallen van Stein
6. Het Kasteel Neercanne
7. Het Gerendalsbos
8. De Molen te Wolfshuis
9. De Rivierduintjes bij Mook.
10. De Turfkoelen.

Populierenlandschap langs de Maas

vennen in deze omgeving, dat niet is uitgeveend. De dikte van het veen bedraagt nauwelijks meer dan één meter en de zandbodem ligt dus betrekkelijk dicht aan de oppervlakte.

Het ven is in biologisch opzicht zeer waardevol. De levensgemeenschappen, die zich in het ondiepe water hebben ontwikkeld, zijn van geheel andere aard dan die van de Peelvennen, waarvan het hoogveen dikker is. Hoewel het ven sterk aan het verlanden is, is er aan de westzijde nog een flinke oppervlakte open water te vinden. Behalve het riet, dat zich zeer sterk ontwikkelt, hebben ook andere planten, die in voedselrijker water leven, vaste voet gekregen en aan de buitenzijden, behalve aan de zuidzijde, ontwikkelt zich ook een sterke houtopslag.

De ruigten, zowel de pluimstruisriet-vegetaties als de pijpestrootjes-vegetaties en de gagelstruwelen, vormen karakteristieke elementen van het natuurreservaat. In het ven komt ook *Isoëtes* voor, een zeer zeldzame, onder water levende plant, die nog slechts op twee plaatsen elders in Nederland gevonden wordt. Het voorkomen van deze plant was een van de voornaamste redenen om het Sarsven in bescherming te nemen. Het ven is ook een van de weinige vindplaatsen van de medicinale bloedzuiger. Men heeft er ook wel otters waargenomen.

De in het water levende vissoorten zijn zeelt, snoek, rietvoorn en baars; paling wordt er niet aangetroffen. Van de vogels kunnen genoemd worden meerkoeten en reigers en een enkele roerdomp.

DE RAVENVENNEN.

Had de stichting in de eerste tien jaren dus de bescherming en het blijvend behoud kunnen bewerkstelligen van een paar objecten in Zuid- en Midden-Limburg, in 1942 kwam ook Noord-Limburg aan de beurt, doordat een begin kon worden gemaakt met het verwerven van een bezit, dat de Ravenvennen en directe omgeving zou moeten omvatten, gelegen in de gemeente Arcen en Velden, enkele kilometers ten noorden van Venlo, tussen de rijksweg naar Nijmegen en de Duitse grens. Het was nog een schamel begin, maar in de loop van de jaren heeft men geen gelegenheid laten voorbijgaan om percelen in dit natuurgebied bij te kopen. Zo is thans een bezit gevormd, dat 16.49.50 ha groot is en dat, hoewel nog niet één aaneengesloten geheel vormend, de verwachting doet koesteren, dat hier in de toekomst van een waar natuurreservaat gesproken zal kunnen worden.

Behalve de vennen, de omliggende woeste grond, al dan niet met heide bezet, het moeras en het naalddhout, is er nog een aardige zandheuvel, de zgn. Witte Berg, terwijl een toekomstig reservaat ook de verdere omliggende bossen zou dienen te omvatten waar de benamingen Schandelse Heide, Lommer Heide voorkomen, die getuigen van het feit, dat al deze terreinen oorspronkelijk heidevelden geweest moeten zijn. Volgens wat de oudsten uit de omgeving vertellen, moeten zij dit nog zo hebben gekend en is men ongeveer 60 jaren geleden begonnen met de bebossing met naalddhout. In de natte laagten, tussen de heidevelden, huisden vroeger veel kieviten en eenden.

Landschappelijk vormt het vennencomplex met de wat heuvelachtige omgeving en de krans van oude opgestoven duinen, een fraai geheel, terwijl het in natuurwetenschappelijk en recreatief opzicht een waardevol bezit is, waarin, in het *Ericetum*, zoals de plantensamenleving hier wetenschappelijk wordt genoemd, o.a. gevonden wordt: Beenbreek (*Narthecium ossifragum*); een andere plantensamenleving, het *Sphagnetum medii*, is vertegenwoordigd met: Veenbes (*Vaccinium oxycoccus*), Laveldeheide (*Andromeda polifolia*), Wollegras (*Eriophorum polystachyon*). Verder groeit er de Kleine Wolfsklauw (*Lycopodium complanatum*) in een vrij zeldzame ondersoort.

Over de geologische gesteldheid zij vermeld,

dat zich in de naaste omgeving rivierleemgronden van zeer oude rivierafzettingen bevinden.

DE BEMELERBERG.

Op het einde van 1942 — de koopacte werd op oudejaarsdag verleden — kon de stichting zich eigenaresse noemen van een uiterst mooi natuurreservaat, de Bemelerberg, in de gemeente Bemelen, slechts enkele kilometers ten oosten van Maastricht. Het object omvat een natuurlijk hellingsterrein ter grootte van 6.93.10 ha. Het zijn de heuvelhellingen van het plateau ten noorden van het dorp Bemelen, welke deels op het zuiden, deels op het westen zijn gericht. Deze hellingen waren door de steilheid en de bodemgesteldheid ongeschikt om als cultuurgrond te worden gebruikt en de oude benamingen Bemelerheide voor het westelijk en Strooberg voor het oostelijk gedeelte, wijzen er op, dat zij oorspronkelijk als heideterreinen zijn beschouwd, die alleen voor het weiden van schapen dienst konden doen.

De zeer bijzondere flora, welke zich op deze, door de ondergrond van Maastrichts Krijt, kalkrijke hellingen heeft ontwikkeld, maken hen tot een botanisch natuurmonument bij uitstek. De plantensamenleving, het *Mesobrometum*, kenmerkend voor het kalkgrasland, is hier in haar zeer typische vorm te vinden.

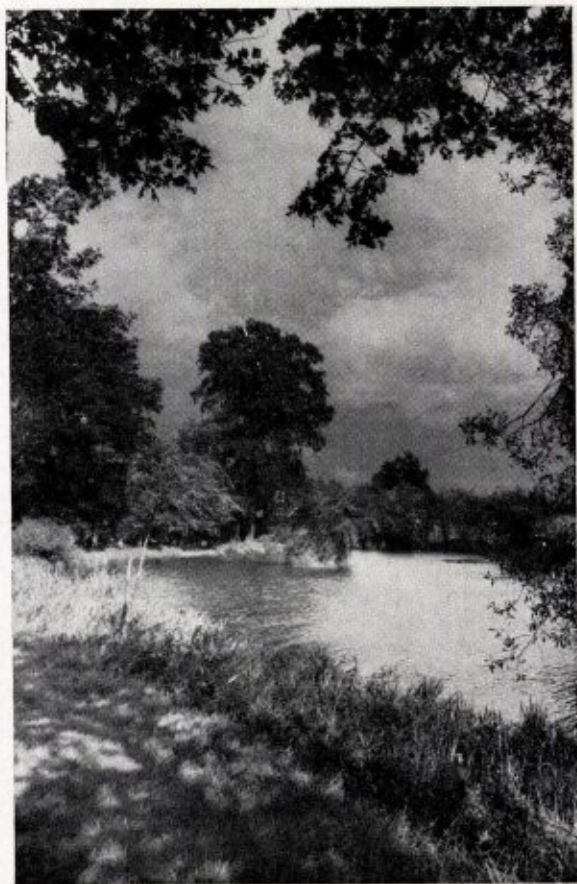
In de steile krijthellingen zijn zowel in het westelijke als in het oostelijke deel, welke door de weg van Bemelen naar Berg worden gescheiden, grotten uitgehouwen voor het winnen van bouwsteen. De verweerde grotingangen zijn een eigenaardige en mooie versiering van de hellingen. Op de rotswand aan de zuidwestzijde zijn de geologisch interessante netverwerkingen te vinden, terwijl de meest oostelijke grot als geologische merkwaardigheid de door Binkhorst van den Binkhorst in 1859 beschreven gekartelde aardpijpen (orgues cannelées) bevat.

De Bemelerberg vormt, zowel uit het westen vanaf het Midenterras van de Maas gezien, als van verschillende punten van de bij Bemelen omhoog slingerende weg naar Gasthuis, een fraaie versiering van het landschap. Vanaf de berg zelf heeft men een zeer mooi uitzicht over het Maasdal met op de achtergrond de Sint Pietersberg en meer naar het noorden de begrenzing van dit dal door de Belgische Kempen. Het westelijk deel heeft dan ook recreatieve

betekenis.

DE WALLEN VAN STEIN.

In de twintiger en dertiger jaren zijn in en om Stein uitgebreide archeologische onderzoeken verricht. Dr Beckers heeft op grond daarvan de grote historische betekenis van de hakhoutwallen, bij Stein naar voren gebracht. Deze wallen, welke het dorp Stein op ca 1½ km afstand aan de noordzijde en op ca 2 km aan de zuid-oostzijde, omgeven, zijn beschermingswallen geweest van praehistorische nederzettingen. Zij hebben een totale lengte van ruim 6 km en een breedte, welke varieert van 10 tot 35 meter. Over het algemeen zijn de wallen slechts 1 tot 1½ meter hoog met in het midden een diepte, waarin zich deels een landweg en deels slechts

Plas in Noord-Limburg.

Foto F. Lahaye.

een voetpad bevindt. Zij zijn begroeid met geboomte en hakhout, dat in deze omgeving een aardige landschappelijke afsluiting geeft.

Het terrein der wallen werd in 1943 tot een gezamenlijke oppervlakte van 3.85.30 door de stichting aangekocht van de gemeente Stein.

Door het voorkomen van Muskuskruid, Anemonen, Aronskelk, Gele Dovenetel en Vogelmelk heeft het terrein ook wel botanische betekenis.

HET KASTEEL D'AGIMONT OF NEERCANNE.

Het tegen de helling van het Jekerdal aan de Westzijde gelegen Kasteel van Neercanne met het bijbehorende bos, vormt wel het grootste en belangrijkste bezit van de stichting. Het ligt in de gemeente Maastricht, direct aan de Belgische grens in de onmiddellijke nabijheid van het Belgische dorp Kanne. De totale oppervlakte van het bezit, dat in 1947 werd aangekocht, met een kleine uitbreiding in 1950, bedraagt 17.92.35 ha. Het bestaat uit het terrassenkasteel met terrastuinen en weiden, en het ruim 14 ha grote Cannerbos. Kasteel en tuinen liggen ongeveer 30 meter boven het niveau van het Jekerdal, terwijl op de voortzetting van de steile helling en ten dele op het weer 30 meter hoger gelegen plateau, zich het Cannerbos in een langgerekte, ongeveer noord-zuid lopende, zich in zuidelijke richting verbredende strook, uitstrekt. Het bos is een typisch, uit loofhout bestaand, Zuidlimburgs hellingbos, dat als omgeving van het kasteel en als landschapselement van grote betekenis is.

Volgens de geschiedenis zouden de Romeinen op de plaats, waar later het kasteel zou worden gebouwd, reeds een fortificatie hebben opgericht. Omstreeks het jaar 1300 moet er reeds een kasteel hebben gestaan, dat ongetwijfeld als strategisch bolwerk moet hebben dienst gedaan, hetgeen blijkt uit de belegeringen in de jaren 1465 en 1632. Later werd het een lustverblijf, dat in 1698 zijn definitieve vorm kreeg, toen de toenmalige bezitter, Daniel Wolff, Baron von Dopff, gouverneur van Maastricht, het deed verbouwen en het bos en een waterpartij tegenover het kasteel deed aanleggen.

Het bos, waarin naalddhout nagenoeg geheel ontbreekt, biedt door geologie, flora en fauna veel bezienswaardigs en heeft, door de ligging nabij Maastricht, grote recreatieve waarde. On-

der het bos bevinden zich uitgestrekte mergelgroeven, welke van belang zijn voor de overwintering van vleermuizen. De groeve direct achter het kasteel is een van de weinige plaatsen waar in Nederland de Dwarsoorvleermuis gevonden kan worden. In het bos komen bunzing, hermelijn en das voor.

Het kasteel is thans als restaurant ingericht.

HET GERENDALSBOS.

Op de oostelijke helling van het nabij Strucht, in de gemeente Valkenburg-Houthem gelegen Gerendal, heeft de stichting in 1950 een tweetal percelen kalkgrasland kunnen aankopen, welke als orchideeënterrein van bijzonder grote waarde zijn. Er komen een viertal orchideeën voor, die aan het krijt gebonden zijn, terwijl de Duitse Gentiaan er ook goed vertegenwoordigd

Wegkruis

Foto F. Lahaye.

Soldaatjesorchis

Foto F. Lahaye.

is. Hoewel het geheel slechts 0.59.75 ha groot is, is het dus botanisch zeer belangrijk. Doordat deze kleine natuurterreintjes deel uitmaken van het grote natuurreservaat, dat gevormd wordt door de uitgestrekte boshellingen, die het Gerendal aan beide zijden omgeven en in het bezit zijn van de Staat en van de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, wordt de waarde ervan nog verhoogd.

DE MOLEN TE WOLFSHUIS.

Aan de noordzijde van de weg, die van Gasthuis in de gemeente Wylre naar het in de gemeente Valkenburg-Houthem gelegen gehucht Yzeren voert, staat een in 1855 gebouwde windmolen van het type „ronde bovenkruier”, een zgn. Beltmolen. Met het omringende erf beslaat deze, in 1956 door de stichting in eigendom verworven molen, slechts een oppervlak van 0.05.75 ha. De molen die in landschappelijk verband gezien waardevol is, bestaat uit een

kegelvormige romp, uit mergelsteen en baksteen opgetrokken, en heeft ijzeren wieken met houten latwerk en een houten kap. Met de wieken, die een vlucht hebben van ongeveer 13 meter, vormt deze korenmolen een aantrekkelijk element in het landschap. De molen, kan, daar het maalwerk ontbreekt, niet meer als zodanig gebruikt worden en dient thans als woning.

Ter nagedachtenis aan Mr Dr P. G. van Tienhoven, die ook voor het behoud van molens zoveel heeft gedaan, is de molen de „van Tienhovensemolen” genoemd.

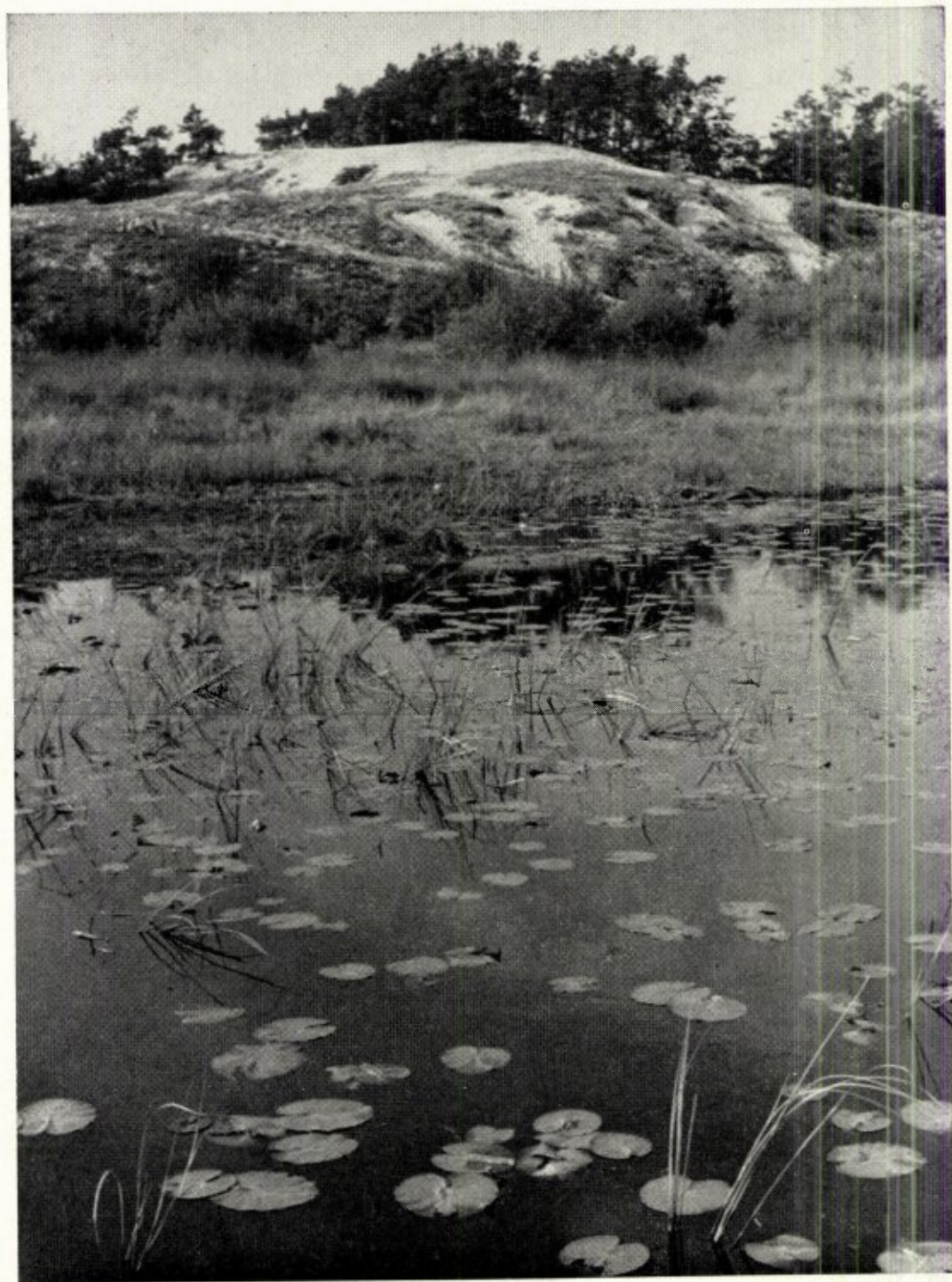
DE RIVIERDUINTJES BIJ MOOK.

In de Maasuitwaerden ten westen van Riethorst en op ongeveer $\frac{1}{2}$ km afstand daarvan, bevinden zich een aantal rivierduintjes, hogere, droge, min of meer kalkrijke gronden, die bedekt zijn met een plantensamenleving, die hen een grote floristische en vegetatiekundige betekenis doet hebben. Aan de west- en noordwestzijde alsmede aan de zuidzijde wordt dit gebied omsloten door waterplassen, welke bij de aldaar plaats gehad hebbende ontgrondingen zijn ontstaan. De oostzijde wordt begrensd door de Broekweg, terwijl het terrein vanaf de Rijksweg Nijmegen—Venlo over de Broekweg en de Riethorsterweg te bereiken is. Het terrein werd destijds in ruilverkavelingsverband uitgespaard en in het ontworpen landschapsplan, waarbij een uitgestrekt gebied in de nabijheid voor ontzanding werd aangewezen, als natuurreservaat opgenomen.

In 1956 kon hier door aankoop een nieuw bezit voor de stichting worden verworven, met een oppervlakte van 4.06.35 ha.

HET LAUMANSVEN OF DE TURFKOELEN.

De landschappelijke, natuurwetenschappelijke waarde van het complex genaamd Laumansven of ook wel Turfkoelen, heeft in 1956 geleid tot de aankoop ervan, welke mogelijk gemaakt werd door gelden, welke bij gelegenheid van het vijf en twintig-jarig bestaan van de stichting als jubileumgave werden bijeengebracht. Dit bezit is gelegen in de gemeente Vlodrop, ongeveer 2 km ten oosten van Herkenbosch aan de weg, welke deze plaats met de Duitse

RAVENVENNEN

grens verbindt. De oppervlakte ervan bedraagt 8.45.20 ha.

Het verworven terrein bestaat uit een gedeelte van de hoge en zandige Roerdalhelling met langs de voet een oude Roerarm met een ven en een moerasbos. De hoger gelegen delen zijn begroeid met loof- en naalddhout.

De benaming Turfkoelen is, naar men mag aannemen, te danken aan het feit, dat in het begin van de 19e eeuw in het ven turf gestoken werd; de andere naam dankt zijn ontstaan aan de omstandigheid, dat het terrein lange jaren in het bezit van de familie *Laumans* is geweest, van wie het ook kon worden aangekocht. Het is altijd te waarderen wanneer grondezitters, die zelf ook aan hun bezit gehecht zijn, mede willen werken om natuurterreinen blijvend veilig te stellen.

Het ven is met zijn allernaaste omgeving van loof- en naalddhout uit een oogpunt van natuur- en landschapsschoon zeer belangrijk. Er is een rijk insecten- en vogelleven; zo komt er o.a. de roerdomp voor. Op enkele plaatsen treft men er nog de Koningsvaren aan en de op hogere delen de Hulst. Het moeras heeft een rijke flora. Er zijn op het terrein verschillende zeldzame soorten libellen waargenomen o.a. *Agrion mercuriale*. Op de hoge zandoevers zijn artefacten uit het stenen tijdperk gevonden, waardoor het

terrein archeologisch waarde blijkt te bezitten.

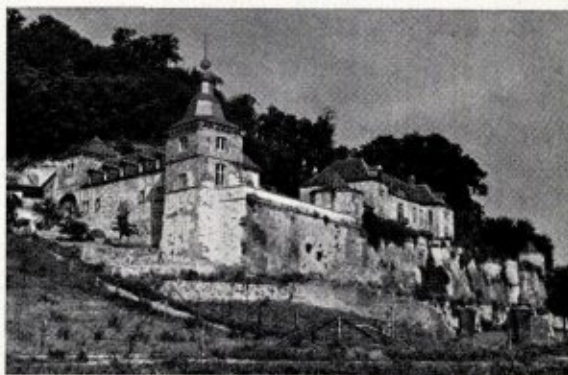
De gezamenlijke bezittingen van de Stichting hebben op het moment een totale grootte van 69.84.60 hectaren en zijn als geheel een waardevol bezit te noemen. Het beheer van deze bezittingen is thans onder blijvend toezicht en voorlichting van het Staatsbosbeheer gesteld.

Mogen wij dan ook stellig niet ontevreden zijn over hetgeen onze Stichting op het gebied van natuur- en landschapsbescherming in ons gewest in de afgelopen jaren heeft bereikt, dan zijn toch nog vele lang gekoesterde verlangens on vervuld.

Het stemt evenwel tot tevredenheid, dat de natuurbeschermingsgedachte in Limburg gesta dig groeit, waarvan de ledenaanwas tot ruim 1200 leden zeker getuigt.

Intussen blijven onze gedachten gericht op de verdere aankoop van natuurterreinen, welke uit een oogpunt van natuurwetenschappelijke, landschappelijke en recreatieve betekenis voor ons nageslacht behouden dienen te blijven.

Onze Stichting, welke op 31 Juli 1961 haar 30-jarig bestaan zal herdenken, zet haar werk voort, daarbij vertrouwend op de morele en financiële steun van Rijk, Provincie en niet het minst van particulieren en Industrie ter bevordering van de natuurbescherming in Limburg.

Kasteel Neercanne

Foto F. Lahaye.